

Павлина Димитрова

**ДОКОЛКО Е ПОЛЕЗНА, В Т.Ч.
ПРОЗРАЧНА, ФИНАНСОВАТА
ИНФОРМАЦИЯ В ГОДИШНИТЕ ОТЧЕТИ
НА ПУБЛИЧНИТЕ ДРУЖЕСТВА?**

ГОДИШНИК НА ВУАРР

ТОМ VII

Доц. д-р Павлина Петкова Димитрова е преподавател към катедра „Счетоводство“ на ВУАРР–Пловдив.

Научните ѝ изследвания и интереси са в областта на теория на счетоводството, банковото счетоводство, бюджетното счетоводство, както и в счетоводството на селското стопанство.

През 2013 г. защитава дисертационен труд на тема „Счетоводно–информационно осигуряване управлението на депозитните и кредитните операции в търговските банки“.

През 2017 г. доц. Димитрова е избрана за ръководител на катедра „Счетоводство“.

Доц. Димитрова е участвала в различни проекти, в т.ч. и в проекти за актуализиране на учебни програми.

Лектор по различни курсове в областта на счетоводството към програми, организирани от Бюрата по труда. Участва при разработването на курсове за дистанционно обучение.

Член е на редколегията на рецензирани списания в страната и чужбина.

Автор е на повече от 73 публикации – монография, статии, студии, доклади, учебници и учебни помагала, по проблемите на отчетността във финансовите институции и нефинансовите предприятия.

UNIVERSITY OF AGRIBUSINESS AND RURAL DEVELOPMENT
YEARBOOK, VOLUME VII, 2019

**TO WHAT EXTENT FINANCIAL INFORMATION
IN ANNUAL STATEMENTS OF PUBLIC
COMPANIES IS USEFUL
(INCL. TRANSPARENT)?**

Pavlina Dimitrova

Abstract: The publication presents criteria for the transparency of financial information of public companies. The aim of the present study is to analyze 37 transparency criteria. Some of these criteria have been suggested by the author. The main conclusion is that companies need to improve to a certain degree the disclosure of their information.

Keywords: public companies, transparency, accounting policy, prognosis of revenue, segment analysis.

ДОКОЛКО Е ПОЛЕЗНА, В Т.Ч. ПРОЗРАЧНА, ФИНАНСОВАТА ИНФОРМАЦИЯ В ГОДИШНИТЕ ОТЧЕТИ НА ПУБЛИЧНИТЕ ДРУЖЕСТВА?

Павлина Димитрова

Резюме: Студията представя критерии за прозрачност на финансовата информация на публичните компании. Целта на настоящото проучване е да се анализират 37 критерия за прозрачност. Някои от тези критерии са предложени от автора. Основният извод е, че компанията трябва да подобрява до известна степен разкриването на своята информация.

Ключови думи: публични компании, прозрачност, счетоводна политика, прогноза за приходите, сегментен анализ.

ВЪВЕДЕНИЕ

Публичните дружества законово са регламентирани в Закон за публично предлагане на ценни книжа (ЗППЦК)¹. Според нормативния акт, „публично е акционерно дружество със седалище в Република България, което:

1. е издало акции при условията на първично публично предлагане или

2. има вписана в регистъра по чл. 30, ал. 1 т. 3 от Закона за Комисията за финансов надзор емисия от акции с цел търговия на регулиран пазар или

3. има повече от 10 000 акционери в последния ден на две последователни календарни години”.

Публично е и дружество, посочено в чл. 122, ал. 2 от Закона, „в случаите на преобразуване по глава шестнадесета от Търговския закон, в което участва поне едно публично дружество, новоучреденото и приемащото дружество или дружества, също са публични”².

¹ Закон за публично предлагане на ценни книжа, ДВ бр. 114/1999, посл. изм. бр. 109/2013, чл. 110, ал. 1.

² Цит. източник, чл. 122, ал. 2.

Неслучайно терминологията при названието на тези дружества е такава. Дейността на този вид предприятия и търговията на пазарите предполага широк обществен интерес. Ето защо Законът за счетоводството изисква одитиране и публикуване на техните финансови отчети.

Доколко е прозрачна финансовата отчетност на тези компании? В България такова емпирично проучване не е провеждано досега. По тази причина би било полезно да се публикуват резултати и за компаниите в нашата страна.

КРИТЕРИИ ЗА ПРОЗРАЧНОСТ НА ФИНАНСОВИТЕ ОТЧЕТИ

За целта ще се изберат като база критериите, използвани от международната рейтингова агенция Standard & Poor's. Агенцията е извършила множество изследвания в тази насока³. Информационна база за изводите, които ще бъдат направени, е изключително и само достъпна информация, публикувана на страницата на БФБ, на индивидуалните web-сайтове на компаниите и на сайта <http://www.x3news.com>. Критериите са представени в таблица 1⁴:

Таблица 1. Критерии за прозрачност на финансовата информация

КРИТЕРИИ ЗА ПРОЗРАЧНОСТ НА ФИНАНСОВАТА ИНФОРМАЦИЯ
1. Счетоводна политика на компанията
2. Стандарти, използвани при изготвяне на отчетността
3. Отчетност, изготвена в съответствие с националните стандарти
4. Годишна финансова отчетност, изготвена в съответствие с МСС/МСФО
5. Приложение към ГФО в съответствие с МСС/МСФО
6. Заключение от независим одитор по отношение на съответствието на ГФО с МСС/МСФО
7. Отсъствие на бележки в одиторското заключение по отношение на съответствие на ГФО с МСС/МСФО
8. Публикуване на одитираната отчетност в законовия срок

³ По-подробно вж. Интернет-ресурс Standard & Poor's "Исследование информационной прозрачности российских компаний ЭлектроЭнергетического сектора, www.standardandpoors.ru; Интернет-ресурс Standard & Poor's "Исследование информационной прозрачности азербайджанских банков" www.standardandpoors.ru и др.

⁴ Интернет-ресурс Standard & Poor's "Исследование информационной прозрачности российских компаний ЭлектроЭнергетического сектора, www.standardandpoors.ru, с. 18.

КРИТЕРИИ ЗА ПРОЗРАЧНОСТ НА ФИНАНСОВАТА ИНФОРМАЦИЯ
9. Публикуване на неаудитираната отчетност в законовия срок
10. Информация за сделките със свързани страни: обем на покупките и продажбите, стойност на дебиторска и кредиторска задлъжнялост
11. Уточнение дали сделките със свързани страни са сключени на пазарни или извънпазарни условия
12. Конкретни условия на сделките със свързани страни
13. Междинна финансова отчетност - за тримесечие или полугодие в съответствие с изискванията на МСС/МСФО
14. Приложение към междинната финансова отчетност
15. Информация за това бил ли е извършен преглед от одитор на междинната отчетност
16. Консолидирана финансова отчетност в съответствие с националните стандарти
17. Метод за оценки на активите
18. Списък на предприятията, в които компанията се явява миноритарен собственик
19. Структура на собствеността на същите компании (в които нашата компания е миноритарен собственик)
20. Прогноза за приходите от основната дейност (независимо от вида на прогнозата)
21. Детайлна прогноза за приходите
22. Сегментен анализ (по основни видове дейности)
23. Подробна структура на приходите
24. Детайлна структура на разходите
25. Наименование на одитора на компанията
26. Ниво на репутацията и известността на одиторската фирма
27. Политика при замяна на одитора
28. Размер на възнаграждението, заплатено на одитора за неговите услуги
29. Информация за извършени от одитора неаудиторски услуги
30. Възнаграждение, изплатено на одитора за неаудиторските услуги

Критериите ще бъдат разгледани поотделно с цел изясняване на тяхната същностна характеристика.

Възприетата *счетоводна политика* на компанията е ключов показател за оценката на дейността на всяко публично дружество. Както посочва В. Меразчиев, „необходимо е като елементи на счетоводната политика на предприятието да се класифицират най-важните и значими страни на счетоводния процес, засягащи както реализацията на текущото счетоводно отчитане, така и съставянето на финансовите

отчети”⁵. Изискуемо е да се оповести съществена информация за текуща и периодична оценка на активите и капиталите, признаване на приходите на предприятието, базите за разпределяне на разходите, амортизационната политика, методи за изписване на стоково-материалните запаси и др. Трябва да се отбележи, че при кредитните институции надзорът изисква множество допълнителни оповестявания, групирани по справки, като например справка за деривативите, за капитализираните разходи, за просрочените кредити и политиките, свързани с тях.

Счетоводната политика разкрива подхода, методите и концепциите, възприети относно отчетните обекти. *Без наличност на информация за политиките, използвани в предприятието, числовите изражения в отчетите биха били непонятни. По тази причина критерият „Оповестяване и всеобхватност на счетоводната политика” е от първостепенно значение за оценката на прозрачността на финансовите отчети.*

За да е възможно да се извърши оценка относно финансовата и нефинансовата информация, предоставяна от дружествата, е необходимо да бъде използвана една и съща база, а именно - или международните счетоводни стандарти, или националните. В случая не е налице избор, тъй като изследваните в тази студия предприятия са задължени да ползват МСС/МСФО. *Но изричното посочване на този критерий е необходимо, за да се покаже, че всички отчетно-обособени единици са поставени при равни условия.*

Критерият „Отчетност, изготвена в съответствие с националните стандарти” не е приложим тук.

От особено значение е не само декларативно да бъде оповестено, че се използват като база МСС/МСФО, но и да са спазени изискванията на стандартите при изготвянето на финансовите отчети. Само тогава ще бъде възможно ГФО да илюстрира вярна и честна представа за имущественото и финансово състояние на предприятието.

На следващо място „Налице ли е приложение към ГФО” е значим критерий не само защото приложението е компонент на ГФО, съгл. счетоводните стандарти, но и защото чрез него има възможност да се предостави и дескриптивна информация, която в никакъв случай не е по-маловажна. Обикновено в приложението се оповестява информация за:

⁵ Меразчиев, В. Съвременни теоретико-методологични проблеми на счетоводството в банките на Република България. Дисертация за присъждане на научна степен доктор на икономическите науки, с. 93.

- ✓ *счетоводната политика;*
- ✓ *други пояснителни бележки, които са необходими за изясняване на съществени събития и сделки.*

Според МСФО „информацията е съществена, ако нейното пропускане или подвеждащо представяне би повлияло на стопанските решения на потребителите, взети въз основа на финансовите отчети. Съществеността зависи от размера на статията или на грешката, преценена при конкретни обстоятелства на нейното пропускане или подвеждащо представяне”⁶. Например използването на разумни приблизителни оценки и подходите за извършване на тези оценки е съществена информация, която трябва да бъде оповестена. Такава информация е и промяната в пазарните цени и лихвените проценти, която би повлияла върху размера на дълговете или вземанията; съществена е и следната информация: оповестяването на ефекта от преминаването от предишни Общоприети принципи към МСФО; при бизнескомбинациите е необходимо да се вземат предвид всички обстоятелства, свързани с определянето на факта кое от предприятията притежава власт да управлява финансовата и оперативната политика на другите отчетно-обособени единици, така че да извлече ползи от дейността им.

Приложението към ГФО би трябвало да се третира като равностоен компонент на финансовите отчети, въпреки че от емпиричните наблюдения е видно, че този компонент е недооценен.

Заключението от независим одитор по отношение на съответствието на ГФО с МСС/МСФО предоставя надеждна информация за това доколко, въз основа на използваните одиторски процедури, са уместни прилаганите счетоводни политики и разумността на приблизителните счетоводни оценки, както и цялостното представяне на консолидирания /неконсолидирания отчет. Одиторът застава зад мнението дали отчетът представя вярно финансовото състояние и финансовите резултати за отчетния период. *Този критерий гарантира, че в значителна степен предоставената информация от компанията е прозрачна, тъй като стандартите изискват прозрачна информация във финансовите отчети.*

На следващо място критерият „отсъствие на бележки в одиторското заключение по отношение на съответствие на ГФО с МСС/МСФО“ е възможно да се преименува в одиторски доклад без модификации или одиторски доклад с модификации съгласно

⁶ МСФО, с. 62.

постановките в Международен одиторски стандарт (МОС) 701⁷. Одиторският доклад без модификации означава, че отчетът се заверява без бележки и одиторът е убеден във верността и честността на информацията в него. Относно модификациите, те биват модификации, които не влияят върху одиторското мнение – *обръщане на внимание*; модификации, влияещи върху одиторското мнение – *квалифицирано мнение, отказ от изразяване на мнение, отрицателно мнение*.

Когато в доклада има параграф „*обръщане на внимание*“, означава, че е налице съществен въпрос, свързан с принципа на действащото предприятие или съществува определена степен на несигурност, свързана с бъдещи събития, за които няма голяма вероятност да се метрифицират.

В определени случаи одиторът не може да изрази своето неквалифицирано мнение, например когато съществува ограничение в обхвата на одиторската работа; когато одиторът е съставил свое негативно мнение относно счетоводната политика или адекватността на оповестяванията във финансовия отчет. В тези случаи отчетът се заверява с квалифицирано мнение.

Отказ от изразяване на мнение е налице в случаите, когато ограничението в работата на одитора е голямо и не могат да бъдат събрани достатъчно одиторски доказателства. Поради тази причина не може да бъде предоставено и мнение за финансовия отчет.

„Отрицателно мнение се изразява в случаите, когато ефектът от несъгласието върху финансовия отчет е толкова съществен и широкообхватен, че одиторът достига до заключение, че квалификация на доклада не е подходяща, за да се оповести подвеждащия или незавършен характер на финансовия отчет“⁸.

Авторът изразява становище, че липсата или наличието на модификации може да даде добра представа на потребителите доколкото отчетът е изготвен в съответствие със стандартите и ако има отклонения, какви са те.

Критерият „*Публикуване на одитираната отчетност в законовия срок*“ дава информация в каква степен от страна на компаниите се изпълняват нормативните предписания. Съгласно Закона за счетоводството дружествата с ограничена отговорност публикуват

⁷ МОС 701, Интернет-ресурс : <http://balans.bg/155-mos-701-modifikacii-v-doklada-na-nezavisimija-oditor/>

⁸ Цит. изт., чл. 14.

отчета в срок до 30 юни на следващата отчетна година, а всички други търговци (с изключение на ООД и ЕТ) - в срок до 31 юли⁹.

Следващият критерий не се отнася за публичните компании, тъй като техните отчети се одитират.

Изключително важен аспект е *предоставяне на информация за сделките със свързани страни: обем на покупките и продажбите, стойност на дебиторската и кредиторската задлъжнялост*. Пример от близкото минало е обявената в несъстоятелност Корпоративна търговска банка, за която одиторите (след затварянето на банката) отчетоха отпуснати кредити на свързани лица в огромния размер от 3.5 млрд. лв. Множество нарушения бяха констатирани спрямо кредитната институция през 2014 г., в т.ч. липси на декларации за свързаност, липса на анализи за финансово състояние, като основният проблем на банката е недостатъчно ниво на ликвидност.

В този аспект се счита за изключително важен момент предоставяне на информация от страна на публичните дружества за всички нива на свързаност с определени контрагенти. По този начин значителна част от инвеститорите ще имат ключова информация за дейността на предприятията.

На следващо място се поставя *информацията дали сделките със свързани страни са сключени при пазарни (условия, при които се използва справедливата стойност) или извънпазарни условия*. „За да се разясни и определи допълнително същността на понятието „справедлива стойност“ би следвало да се разгледат класификациите на базите на стойността, регламентирани в МСО. Според МСО базата на стойността е декларация за основните измервателни допускания при оценката“¹⁰. МСС 24 регулира въпросите относно сделките със свързани лица. Целта на предоставяне на тази информация е да се информират потребителите за този факт, тъй като дъщерни дружества например биха могли да окажат влияние върху финансовия резултат. *Данните дали операциите между лицата са по определени цени спомага за повишаване прозрачността на регулярно извършваните дейности от компаниите. Така потребителите могат да разберат ефекта от сделките. Би било уместно да се оповести, когато сделката е значима по отношение на размера, сключена при извънпазарни условия и все още не е одобрена от акционерите.*

⁹ Закон за счетоводството, ДВ бр. 98/2001, посл. изм. бр. 100/2013, чл. 40.

¹⁰ Монева, И. (2015). Настояще и бъдеще на справедливата стойност, монография, Изд. Е-Литера, Варна, с. 103.

Конкретните условия на сделките със свързани страни включват:

✓ вида на сделката – покупко-продажба на материални или нематериални активи; прехвърляне или учредяване на вещни права по изследователска или развойна дейност; предоставяне или ползване на услуги; лизингови споразумения; трансфер по лицензионни споразумения; трансфер по споразумения за финансиране; предоставяне на гаранции или обезпечения; задължения да се предприеме действие, ако определено събитие се случи или не се случи в бъдеще; уреждане на задължение от името на предприятието или от самото предприятие, действащо от името на това свързано лице.

✓ други конкретни условия по сделката – стойност, срокове, обезпечения, гаранции;

✓ предвид близостта на взаимоотношенията със свързаното лице се оповестява още: осъществена ли е сделката при непазарни условия, дали е извън обичайните икономически дейности на компанията, оповестена ли е на регулаторните и надзорни органи, докладвана ли е на висшето ръководство;

✓ необходимо е отделно да се посочи размерът на съществуващите провизии по неуредени разчети между свързани лица, както и признатите разходи за периода, когато е налице обезценка или съмнителни вземания;

✓ друга информация, която може да бъде значима по преценка на предприятието.

Оповестяването на информация по този критерий дава възможност да бъдат преценени рисковете от наличието на такива сделки. Независимо че сделките с ключовия ръководен персонал имат конфиденциален характер е задължително тяхното излагане в счетоводната политика поради факта, че е възможно да предизвикат промени в икономическите решения на заинтересованите лица.

На следващо място е критерият „*междинната финансова отчетност дали е изготвена на тримесечие или на полугодие съгласно изискванията на МСС/МСФО*“. МСС 34 „Междинно финансово отчитане“ не дава предписания колко често трябва да се изготвя междинният отчет, като единствено подчертава, че такъв е необходимо поне на полугодие да се предоставя и оповестява. В този случай може да се възприеме, че декларативната информация на предприятието е достатъчна, за да бъде изпълнен този критерий. Естествено, когато е уточнено, че отчетите се изготвят тримесечно, трябва да бъде видимо, че е точно така.

Критерият „Приложение към междинната финансова отчетност” съответства по значение на критерий пети от представената таблица.

Информация за това бил ли е извършен преглед от одитор на междинната отчетност е също значима. Както посочва Н. Цветкова¹¹, спецификата на финансовия одит у нас предполага „съвкупност от процедури по събиране на данни от независими лица с цел формиране на мнение за степента на съответствие на финансовите отчети с общоприетите счетоводни принципи и изисквания. На второ място, системен процес, чрез който се получават и оценяват обективни доказателства за икономическите събития на одитираното дружество”.

В този случай не би било излишно да се подчертае, че всеки одитиран междинен отчет би съдействал за нарастване на доверието на инвеститорите. Още повече, че изразеното мнение от специалиста дава оценка за качеството на управление на проверяваната компания.

Критерият за консолидирана финансова отчетност съгласно националните стандарти не е приложим в случая.

Методите за оценка на активите се включват при отразяване на счетоводната политика на фирмата. Както посочва Д. Ималова, методическите аспекти на счетоводната политика са свързани „с избор на:

- бази и модели за първоначално и последващо оценяване на активи, пасиви, приходи и разходи;
- подходи при класифициране на материалните активи;
- модели за отчитане на конкретни отчетни обекти;
- амортизационна политика”¹².

Предприятията са задължени в дескриптивната част на приложението към ГФО да посочат методите за оценка по групи активи и извършена ли е промяна в методите за последната отчетна година спрямо предходната. Последното е важно уточнение, тъй като промяната може да доведе до заблуждение на потребителите на отчети. *Причината е, че информацията от текущата година се превръща в несъпоставима с информацията от предходните години.* Промяната в методите на оценка според МСС 8 „Счетоводна политика, промени в счетоводните приблизителни оценки и грешки” може да се осъществи,

¹¹ Цветкова, Н. Съвременни аспекти в развитието на независимия финансов одит в Република България. Електронно списание Диалог, 2/2011, с. 11.

¹² Ималова, Д. По въпроса за счетоводната политика на предприятията от публичния сектор. Бизнес управление бр. 2/2012, с. 45.

само ако това се изисква в конкретен МСФО или води до представяне на по-уместна и надеждна информация.

Недооценяването на това изискване на стандарта е възможно да доведе до влошаване на качествена характеристика „разбираемост“ на отчета. Последната се свързва с възможността на потребителите да възприемат и тълкуват данните като се базират на своите широки познания за бизнеса и счетоводното отчитане.

Критерият „Списък на предприятията, в които компанията се явява миноритарен собственик“ може да бъде оценен въз основа на емпиричните наблюдения. Именно те показват, че обемът акции на миноритарните собственици е в основата на борсовата търговия. В противен случай, когато миноритарният дял е съсредоточен в един собственик, той има възможност да откаже търговия на своите ценни книжа. Тъй наречения *free-float* е пакетът от акции, притежавани от инвеститори с дял в капитала на дружеството до 5%. Когато изследваното предприятие е миноритарен собственик в множество такива, това практически въздейства за нарастване на публичността на дружествата, в които е инвестирано.

Критерият „Структура на собствеността на същите компании (в които нашата компания е миноритарен собственик)“ е толкова значим поради логическата връзка с предходния критерий.

„Прогноза за приходите от основната дейност (независимо от вида на прогнозата)“ дава представа за визията на организацията относно дейността ѝ през следващите 3 или 5 години. По този начин при представяне на данни в различни разрези може да се получи реална представа дали в бъдеще ще се спазва принципът на действащото предприятие. Изхождайки от факта, че приходите и печалбите са основните стимули за функциониране на компаниите, изготвянето на прогноза за приходите (като част от бюджета) „е важен инструмент на стратегическото планиране за постигане на оптимално разпределение на ресурсите с оглед постигането на възприетите цели...“¹³.

Критерият „Детайлна прогноза на приходите“ съдейства за представяне на допълнителна информация, която ще позволи потребителите на отчети да вземат определени икономически решения. Критерият е съществен и поради връзката му с предходния критерий.

¹³ Димов, С. Съвременни аспекти на бюджетирането на бъдещи финансови потоци (теоретични подходи и емпирично изследване). Годишник на БСУ, том XXIX, 2013, с. 103.

Критерият „Сегментен анализ (по основни видове дейности)“ е законовоуреден чрез МСФО 8 „Оперативни сегменти“. Както се подчертава в стандарта: „предприятието оповестява информация, за да позволи на ползвателите на неговите финансови отчети да оценят естеството и финансовите резултати на бизнес дейностите, които то предприема, и икономическата среда, в която оперира”¹⁴. За да бъде анализът качествен е необходимо ръководството отговорно да определи видовете дейности, продукти и услуги. По всеки оперативен сегмент се отчита влиянието на рисковите фактори, паричните потоци, продуктите и пазарните изисквания. Обикновено печалбите по сегментите се основават на информацията, която се използва за нуждите на вътрешното управленско отчитане. Информацията се преглежда регулярно от лицата, отговорни за вземане на оперативни решения. *Изключително целенасочено би трябвало да се оповестява и информация за дейности по географски области във всички случаи, когато са налице данни за външните клиенти. Дори при голяма част от публичните дружества дейността извън територията на България е с най-голям относителен дял в приходите.*

Критериите „Подробна структура на приходите“ и „Детайлна структура на разходите“ оказват съществено влияние за прозрачността на отчетите. Частично значение тук имат и критерии 20 и 21 от таблицата. Относно разходите, въз основа на публикуваната информация, може да бъде проведен вертикален анализ като се отчете относителният дял на всеки разход в общата стойност на разходите. По този начин може да се отчете каква е степента на целесъобразност на определени разходи и дали мениджмънтът на даденото предприятие е качествен. Хоризонталният анализ дава възможност да се сравняват разходи през отделни отчетни периоди и да се търсят причините за отклоненията. Естествено методическият инструментариум е много по-широк, като например изследване и метрифициране на факторните ефекти върху резултативната величина.

Както посочва Н. Колев: „оперативното управление на разходите включва... планиране, отчетност и контрол на *влиянието на структурата на разходите върху печалбата / загубата от стопанска дейност* (подч. мое П.Д.)”¹⁵. *Вследствие от това видовете разходи и техните относителни стойности би трябвало да бъдат обект на*

¹⁴ Международен стандарт за финансово отчитане 8 „Оперативни сегменти“, Регламент (ЕО) 1126/2008, посл.изм. Регламент (ЕС) 475/2012, чл. 1.

¹⁵ Колев, Н. Опит в проектирането на производствена система за калкулиране на себестойност на единица продукт или услуга. Годишник на БСУ, бр. 12/2013, с. 7.

внимание не само на мениджърите, но и на всички външни потребители, които са в тесни взаимоотношения с наблюдаваното дружество или планират да имат търговски, инвестиционни или други контакти с него.

Двата критерия „Наименованието на одитора на компанията” и „Ниво на репутацията и известността на одиторската фирма” по-скоро имат значение за имиджа, в смисъл колкото по-голяма е компанията, толкова тежестта на оценката в одиторския доклад е по-значителна.

Информацията за „Политика при замяна на одитора” и „Размер на възнаграждението на одитора, заплатено за неговите услуги” също спомагат за оптимизиране нивото на прозрачност на предоставяната информация. Оповестяване на конкретни данни за възнаграждението е нормативно изискуемо според Закона за счетоводството, чл. 38, ал. 5¹⁶. Това спомага за по-пълно информиране на заинтересованите потребители и създава предпоставка за нарастване на доверието в качеството на годишните финансови отчети. От друга страна, замяната на настоящия одитор се извършва по предложение на Одитния комитет¹⁷, като по този начин се оказва вътрешен контрол при вземането на подобен род решения. Мотивираното решение за смяната на одитора се депозира пред Комисията за публичен надзор на регистрираните одитори. Публичността на процедурата и създаденият контрол върху нея въздействат позитивно при вземането на решения за създаване на дълготрайни партньорски отношения с публичните дружества.

По критерия „Информация за извършените от одитора неаудиторски услуги”, както и възнаграждението, заплатено за тези услуги, са регламентирани отново в ЗНФО. Одиторът трябва да оповести в своя доклад за прозрачност чрез своята електронна страница детайлизирана сума на своите възнаграждения за одитни и неаудитни услуги (напр. данъчни консултации). Въпреки това конкретната сума, получена за консултантски услуги по предприятия, не се оповестява. Би могло да се въведе изискване за информиране на обществеността за получените възнаграждения по неаудиторски услуги, които да бъдат структурирани по предприятия и по конкретния вид на услугата.

¹⁶ Закон за счетоводството, ДВ бр. 98/2001, посл. изм. бр. 100/2013.

¹⁷ Вж. Закон за независимия финансов одит, ДВ бр. 101/2001, посл. изм. бр. 15/2013, чл. 40е. В закона изрично се определя, че предприятията, извършващи дейност от обществен интерес, в които се включват и публичните дружества, създават Одитен комитет.

След всичко пояснено, може да бъде добавено, че използваните критерии от рейтинговата агенция Standard & Poor's са ключови, но недостатъчни. За да бъде възможно оповестяване на обща оценка за прозрачността на финансовата информация е необходимо да бъдат добавени и други критерии.

1. Първият задължителен критерий, който трябва да бъде въведен е: „Наличие / Липса на официален сайт с безплатен достъп, на който са оповестени данни относно отчетността и управлението на компанията“. Тъй като S & P ползва и информация за отчетността, предоставяна на регулиращите органи, не е взето предвид, че един бъдещ инвеститор няма достъп до такава информация. Прозрачната информация задължително притежава качествена характеристика „достъпност“.

2. Следващ критерий, който може да бъде предложен е: „Предоставяне на информация за максимално допустимия размер на разходите за управление на дружеството“. Предварителното планиране и строгият мониторинг върху този вид разходи е една необходима предпоставка за успешна бизнес дейност на предприятията. Причината е двустранна – от една страна всеки разход оказва своето въздействие върху финансовия резултат (а основната цел на отчетната единица не е да осъществява дейност на загуба), от друга страна - ненужното „раздуване“ на възнагражденията към ръководния персонал е белег за некачествен мениджмънт. Структурирането на разходите за управление се извършва в зависимост от възприетата система за стимулиране на труда. Добре би било да бъдат оповестени границите на постоянната и възможната променлива част от възнагражденията, която е заплатена, и дали отчетът съответства на приетия по-рано бюджет.

3. Сумите или методът за определяне на възнагражденията на членовете на Съвета на директорите и на обслужващите дружества. Този критерий също е значим поради причините, изтъкнати при критерий 2.

Информацията по критерии 2 и 3 е изискуема по Наредба 2 на КФН¹⁸.

4. Информация за сключени големи сделки и такива със съществено значение за емитента. Тук на първо място трябва да бъде уточнено понятието „големи сделки“, тъй като за него няма пояснение

¹⁸ За повече подробности Наредба 2 от 17.09.2003 за проспектите при публично предлагане и допускане до търговия на регулиран пазар на ценни книжа и за разкриването на информация от публичните дружества и другите емитенти на ценни книжа, посл. изм. ДВ бр. 37/2008, Приложение 3 към Наредбата, т. 9.1. и 9.2.

в наредбата, издадена от Комисията за финансов надзор. *Например би могло да бъде предложено за големи да се считат такива, които надвишават 10% от собствения капитал на компанията.* Непогасените задължения или несъбраните вземания могат да окажат силно въздействие върху финансовата устойчивост на компанията. Показателят за финансов ливъридж (Leverage ratio), отразяващ взаимоотношението между дългов и заеман капитал, е един ориентир за зависимостта от външни кредитори. Ако коефициентът надхвърли границата от 1 е препоръчително предприятието да потърси други начини за финансиране. Както посочва Н. В. Гринева, финансовото решение, свързано със структурата на капитала, е компромис между риск и доходност: от една страна нарастването на относителния дял на заемния капитал увеличава нестабилността на чистия паричен поток, т.е. повишава риска; от друга страна - по-високият дял на заемния капитал повишава доходността на собствения¹⁹. *В този аспект информирането на обществеността за обема на големите сделки (или липсата на такива) би спомогнало за нарастване доверието и в дейността на компанията, и в отчитането на тази дейност.*

5. Информация за използването на средствата от извършена нова емисия ценни книжа през отчетния период.

Тази информация е изискуема по Наредба 2²⁰ за проспектите при публично предлагане и допускане до търговия на регулиран пазар на ценни книжа и за разкриването на информация от публичните дружества и другите емитенти на ценни книжа. В Приложение 6 към тази наредба изрично е посочено, че „резюмето на проспекта представя накратко най-важната информация в проспекта, като включва най-малко следните елементи...“: статистически данни за предлагането и срок; най-важната информация относно подбрани финансови данни, капитализация и задлъжнялост; причини за извършване на публичното предлагане и начин на използване на постъпленията от него (подч. мое П.Д.); рискови фактори²¹.

В този аспект се набляга на оповестяване на евентуалните рискове, които биха били свързани (вкл. и косвено) с цялата емисия. А информираността на потребителите е от първостепенно значение за цялото общество.

¹⁹ Гринева, Н. В. Моделирование структуры капитала компаний. Актуальные проблемы математического моделирования в финансово-Экономической области, выпуск 9, Москва, 2010, с. 53-54.

²⁰ Наредба 2 на КФН от 17.09.2003, посл. изм. ДВ бр. 82/2007.

²¹ Цит. документ.

б. Анализ на съотношението между постигнатите финансови резултати, отразени във финансовия отчет за предходна отчетна година, и по-рано публикувани прогнози за тези резултати. Обикновено тук се прилага хоризонталният анализ като се съпоставят плановете с отчетните величини, отразяват се отклоненията, метрифицират се и се търсят причините за тяхното проявление. Информационна база за изчисляване на отклоненията от нормативите за резултат са бюджетният отчет за паричния поток, бюджетният отчет за финансовото състояние и бюджетният отчет за приходите и разходите (респ. данните се съпоставят с тези от годишния финансов отчет). Както посочва Т. Трифонов: „популярен метод на бюджетирането е по финансовата обратна връзка или методът на константните норми”²², т.е. залага се на информацията, получена от изчислените коефициенти. Добре би било да се осъществява един постоянен мониторинг върху отклоненията. Н. Колев счита, че „следящата система следва да даде отговори на следните въпроси:

- ✓ Кога е възникнало отклонението;
- ✓ Кога е забелязано отклонението;
- ✓ Каква е посоката на отклонението;
- ✓ Колко е сумата на отклонението;
- ✓ Какви са причините за това отклонение”²³.

7. Информация за вземания или задължения, които се оспорват в съда и засягат поне 10% от собствения му капитал²⁴. В този случай съдебният процес за размер на задълженията над определена стойност може да бъде и един от показателите за свръхзадължнялост. Вследствие от това е възможно да се стартира и процедура за несъстоятелност. Чл. 742 от Търговския закон урежда понятието свръхзадълженост, което определя, че „търговското дружество е свръхзадължено, ако неговото имущество не е достатъчно, за да покрие паричните му задължения”²⁵. Големият обем парични вземания също е рисков, тъй като е възможно да бъде нарушен оперативният цикъл на предприятието. Ето защо техният мониторинг е ключов.

²² Трифонов, Т. Стратегическо средносрочно бюджетиране. Счетоводство XXI, бр. 12/2004, с. 19.

²³ Колев, Н. Управленска отчетност. Бургас, 2011, с. 143.

²⁴ Пак там, информация по т. 4, 5, 6 и 7 е изискуема от КФН, Наредба 2, Приложение 10.

²⁵ Търговски закон, ДВ бр. 48/1991, посл. изм. бр. 20/2013.

Значимостта на въведените критерии може да бъде обобщена така:

- *Оповестяването на информация по тези критерии е свързано с оповестяване на рискови сделки и фактори, които засягат не само самите публични компании, но и всички свързани лица с тях. Тук по-скоро се набляга на психологическия подход - въвеждането на пазарна дисциплина (подобно на тази по трети стълб на Базел за кредитните институции) действа мотивиращо на компанията да ограничат риск.*

- *Колкото по-ниско е равнището на поетия риск, толкова по-високо е доверието у потребителите на финансови отчети;*

- *Колкото повече нараства доверието в публичните компании, толкова повече нараства търговията на фондовата борса с всички произтичащи позитивни икономически последици от това.*

ОБОСНОВКА НА МЕТОДОЛОГИЯТА И ГРАНИЦИТЕ НА ИЗСЛЕДВАНИТЕ ПОКАЗАТЕЛИ

Изследването на прозрачността на финансовата информация в отчетите на българските публични дружества е извършено като са спазени определени изисквания. За целта на първо място е определена извадката от компании, чиито данни ще се ползват и въз основа на които ще бъдат направени конкретни изводи и препоръки.

Обемът на извадката е изчислен по формулата²⁶:

$$n = Z^2 \cdot S^2 / \Delta^2$$

където:

σ – вариационният коефициент;

Z – доверителният коефициент, който се определя от субективно допустимата гаранционна вероятност;

Δ – максимално допустимата процентна грешка на средната аритметична.

Математическата обработка е извършена чрез Excel for Microsoft.

Статистически значима е извадка над 15% от изследваната съвкупност²⁷. Тъй като се ползва изцяло достъпна за всеки потребител

²⁶ Формулата е по: Петков, П. Статистика, Варна, 2001, с. 259.

²⁷ В случай, че обемът на извадката е достатъчно голям и позволява да се прояви Законът за нормалното разпределение на грешките. Счита се, че това условие е налице, ако обемът на извадката е най-много 1/5 от обемът на генералната съвкупност. Източник: Величкова, Н. Обща теория на статистиката със статистика на вътрешната търговия. Изд. Наука и изкуство, София, 1979, с. 127.

информация, базата, въз основа на която се изчисляват необходимите резултативни показатели, се формира от три източника:

✓ Информация от интернет-страници с безплатен достъп за всеки потребител, където основно намират място одитираните годишни финансови отчети на компаниите;

✓ Сайтът на Българска фондова борса. Тук се предоставя информация и за междинните отчети, които законово са задължени да представят дружествата. Задължително ще се използват като информационна база и Годишният доклад за дейността съгласно Приложение 10 от Наредба 2 на КФН, формата „Информация относно публично дружество“ по Приложение 11 към Наредба 2, различни оповестявания, свързани със счетоводната политика на компаниите и одиторския доклад;

✓ Специализираният сайт <http://www.x3news.com>.

Избраните дружества са статистическа извадка от всички сектори при спазване на определено съотношение. По този начин всеки сектор има свои представителни компании. Дружествата са посочени в таблица 2.

Таблица 2. Сектори и дружества, чиито показатели ще се изследват

<i>Сектор</i>	<i>Наименования на дружествата</i>
Химическа промишленост	<i>Проучване и добив на нефт и газ АД Монбат АД</i>
Машиностроене	<i>М+С хидравлик АД</i>
Метали	<i>Алкомет АД</i>
Електроника	<i>Спарки Елтос АД Елхим-Искра АД</i>
Хранително-вкусова	<i>Агрия груп холдинг АД Варна Тодоров АД</i>
Фармацевтична	<i>Етропал АД – Етрополе Софарма АД</i>
Селско, горско и ловно стопанство	<i>Булгарплод София АД Варна плод АД Варна Свинокомплекс Николово АД</i>
Парфюмерия и козметика	<i>Лавена АД – Шумен Арома АД София</i>
Тютюнева	<i>Булгартабак холдинг АД</i>
Холдинги-финансов сектор	<i>Индустриален капитал холдинг АД Стара планина холд АД Синергон холдинг АД</i>

<i>Сектор</i>	<i>Наименования на дружествата</i>
	<i>Холдинг Варна АД Енергоремонт холдинг АД Еврохолд България АД</i>
<i>Кредитни институции- финансов сектор</i>	<i>Първа инвестиционна банка АД София ТБ Тексимбанк АД София</i>
<i>Курорти</i>	<i>Златни пясъци АД Слънчев бряг АД</i>
<i>Други сектори</i>	<i>Инвестор БГ АД</i>

Оценката за прозрачността на информацията в отчетите се извършва като се вземат предвид 30-те критерия, използвани от компанията Standard & Poor's, и останалите седем, които са предложени от автора.

Критерии за прозрачност на финансовата информация, прилагани от международната рейтингова агенция Standard & Poor's

В зависимост от наличната информация е изчислен определен коефициент, който варира в стойности от 0 до 1. Възприемането на прости логични променливи се използва в научната литература с цел метрифициране на нечислови факторни величини. В този случай резултативната величина придобива количествени стойности. В настоящето изследване всички критерии са фактори, а резултат е прозрачността на отчетите на публичните компании. В българската литература Ф. Филипова използва прости логически двузначни променливи (*dummy variables*) за оценка на по-голяма част от показателите при определяне на качеството на публичната финансова отчетност²⁸. В цитираната статия авторът е възприел на факторните величини да им бъдат присвоявани само две стойности – нула и единица.

В чуждестранната литература този методически инструментариум се използва отдавна. Liu, J., Eddie, I. използват 147 показатели, за да измерят и оценят финансовата отчетност на китайски компании, чиито ценни книжа се листват на фондовата борса. Те изчисляват т. нар. *индекс на разкриване на информация*, като за получаване на неговата стойност използват бинарните променливи (0 - при отсъствие на

²⁸ Филипова, Ф. Влиянието на институционалните фактори, отчетните мотиви на ръководството и оповестяването върху качеството на публичната финансова отчетност. Идес, бр. 1/2013, с. 34, бележки под линия.

показателя в проспекта за емисия на ценни книжа или в годишните отчети; 1 - при наличието на показателя)²⁹.

Cormier, D., Ledoux, M., Magnan, M.³⁰ използват също стойности от 0 до 3, които присвояват на определени критерии. Така например: за информационната мениджърска система - стойност 0-3, за интерактивни компоненти, свързани със сайтовете – от 0 до 3, за видео-аудио достъп – от 0 до 3, и т.н. И цялата информация те включват в т.нар. решетка за разкриване на ефективността. В изследването се отразява как информацията от интернет-сайтовете на фирмите може да послужи за оповестяване и в каква степен се предоставя информация за мениджърите и съвета на директорите, за структурата на собствеността и за одиторите (одиторски фирми, възнаграждения, извършени неодиторски услуги и др.).

Ю. Б. Ильина, И. В. Березинец, А. В. Орлова в Приложение на своя статия³¹ също използват стойности, подобни на тези, използвани от западните автори. Техният индекс за разкриване на информация се базира на следните показатели:

- Категория информация за управлението;
- Категория финансова информация;
- Категория удобство на преглед в интернет;
- Информация за дейността на компанията.

Стойностите, които приемат техните факторни величини, също приемат значения между 0 и 1. В определени случаи са налице изключения:

- Данните за Съвета на директорите могат да получат стойност 0,5, когато не е налична изчерпателна информация;
- По същия начин се присвоява стойност 0,5, когато не е налице цялата изискуема информация за критерии: информация за комитета на Съвета на директорите, информация за възнаграждения на директорите и др. лица в състава на висшия мениджмънт, за структурата на акционерния капитал, данни за последните събрания на акционерите и др.;

²⁹ Liu, J. Determinants of disclosures of A-, B- and H-share companies. J. Liu, I. A. Eddie, Asian Review of Accounting. 2007. Vol. 15. Iss. 1, p. 72-92.

³⁰ Cormier, D., Ledoux, M., Magnan, M. The use of Web sites as a disclosure platform for corporate performance. International Journal of Accounting Information Systems 10 (2009) 1, p. 20.

³¹ Ильина Ю.Б., Березинец И.В., Орлова А.В. Индекс раскрытия информации: взаимосвязь с финансовой результативностью //Журнал Корпоративные финансы N 2 (10)/2009, с. 38-39.

- По критерий „Наличие на годишна финансова отчетност за последните 3 години“ е възможно да се присвоят стойности 0.33 (1/3), когато е налице изискуемата отчетност за една година или част от отчетността за последните 2 години; 0.66 (2/3), ако е налице отчетност за последните 2 години; 0,16 (1/6), ако е налице баланс и отчет за дохода за една година.

- По критерий „Удобство за работа със сайта на компанията“ се присвояват числата 0,25 (1/4), ако е изпълнено някое от изискванията; 0,5 (1/2), ако са изпълнени 2 изисквания; 0,75 (3/4), ако са изпълнени три от изискванията.

Видно е, че значенията, които могат да заемат критериите, възприети от руските автори, са в по-голям обем и не се свеждат само до простите бинарни значения нула и единица. Този метод е по-удачен от гледна точка на факта, че дадена информация може да е поместена, но да не бъде полезна (изчерпателна). В този случай не може да се присвои стойност 0, тъй като все пак са налице определени данни, но не може да се възприеме и 1, тъй като не е постигната качествената характеристика „пълнота на информацията“.

В настоящата студия ще бъдат възприети следните стойности на критериите (Таблица 3):

Таблица 3. Ранжиране на критериите по видове

<i>Критерии (факторни величини)</i>	<i>Ранжиране на критериите</i>
1. Счетоводна политика на компанията	0 - при липса на оповестена политика 1 - при наличие на оповестена политика
2. Стандарти, използвани при изготвяне на отчетността	0 - при липса на оповестяване на прилаганите стандарти 1 - при наличие на оповестяване на вида на стандартите
3. Отчетност, изготвена в съответствие с националните стандарти	Този критерий няма да се използва при изчисляване на резултативната величина, тъй като публичните компании не прилагат националните стандарти.
4. Годишна финансова отчетност, изготвена в съответствие с МСС/МСФО	0 - ако отчетността не е изготвена в съответствие със стандартите 1 - ако отчетността е изготвена в съответствие със стандартите

<i>Критерии (факторни величини)</i>	<i>Ранжиране на критериите</i>
5. Приложение към ГФО в съответствие с МСС/МСФО	0 - ако приложението не е изготвено в съответствие със стандартите 1 - ако приложението е изготвено в съответствие със стандартите
6. Заключение от независим одитор по отношение на съответствието на ГФО с МСС/МСФО	0 - при изготвено одиторско мнение, че не са спазени стандартите 1 - при упоменаване в одиторския доклад, че информацията в отчетите се базира изцяло на МСС/МСФО
7. Отсъствие на бележки в одиторското заключение по отношение на съответствие на ГФО с МСС/МСФО	0 - ако одиторският доклад е с изразено отрицателно мнение 0,25 - ако одиторският доклад е с отказ от изразяване на мнение 0,50 - ако одиторският доклад е с изразено квалифицирано мнение 0,75 - ако одиторският доклад е с параграф за обръщане на внимание 1 - ако одиторският доклад е без модификации
8. Публикуване на одитираната отчетност в законовия срок	0 - ако одитираната отчетност не е публикувана в законовия срок 0,5 - ако одитираната отчетност е оповестена на индивидуалния сайт, но не е оповестена на сайта на БФБ 1 - ако одитираната отчетност е публикувана в законовия срок
9. Публикуване на неодитираната отчетност в законовия срок	Този критерий не е приложен за публичните предприятия.
10. Информация за сделките със свързани страни: обем на покупките и продажбите, стойност на дебиторска и кредиторска задлъжнялост	0 - ако не е налична информация за сделките 0,5 - ако е налична частична информация – общ обем на сделки, без да се посочват по наименование на контрагентите 1 - ако е налична информация
11. Уточнение дали сделките със свързани страни са сключени на пазарни или извънпазарни условия	0 - ако не е налична информация за условията на сделките 1 - ако е налична такава информация
12. Конкретни условия на сделките със свързани страни	0 - ако не е налична информация за условията на сделките

<i>Критерии (факторни величини)</i>	<i>Ранжиране на критериите</i>
	<i>1 - ако е налична информация за падежи, лихвени процент, начини на погасяване</i>
<i>13. Междинна финансова отчетност - за тримесечие или полугодие в съответствие с изискванията на МСС/МСФО</i>	<i>0 - ако междинната отчетност не е изготвена в съответствие със стандартите 1 - ако отчетността е изготвена в съответствие със стандартите</i>
<i>14. Приложение към междинната финансова отчетност</i>	<i>0 - ако приложението не е изготвено в съответствие със стандартите 1 - ако приложението е изготвено в съответствие със стандартите</i>
<i>15. Информация за това бил ли е извършен преглед от одитор на междинната отчетност</i>	<i>0 - ако не е налична такава информация 1 - ако е налична такава информация</i>
<i>16. Консолидирана финансова отчетност в съответствие с националните стандарти</i>	<i>Неприложим критерий</i>
<i>17. Метод за оценки на активите</i>	<i>0 - ако не е налична информация за оценка на активите 0,5 - ако е налична частична информация – поне за 2/3 част от активите 1 - ако е налична изчерпателна информация за оценката на всички активи</i>
<i>18. Списък на предприятията, в които компанията се явява миноритарен собственик</i>	<i>0 - ако не е налична такава информация 1 - ако е налична такава информация</i>
<i>19. Структура на собствеността на същите компании (в които нашата компания е миноритарен собственик)</i>	<i>0 - ако не е налична такава информация 1 - ако е налична такава информация</i>
<i>20. Прогноза за приходите от основната дейност (независимо от вида на прогнозата)</i>	<i>0 - ако не е налична такава информация 1 - ако е налична такава информация</i>
<i>21. Детайлна прогноза за приходите</i>	<i>0 - ако не е налична такава информация 1 - ако е налична такава информация</i>
<i>22. Сегментен анализ (по основни видове дейности)</i>	<i>0 - ако не е налична такава информация 0,5 - ако анализът е само за текущата</i>

<i>Критерии (факторни величини)</i>	<i>Ранжиране на критериите</i>
	година 1- ако е налична такава изчерпателна информация и анализът от текущата година е съпоставен с този от поне 2 предходни години
23. Подробна структура на приходите	0 - ако не е налична такава информация 1 - ако е налична такава информация
24. Детайлна структура на разходите	0 - ако не е налична такава информация 1 - ако е налична такава информация
25. Наименование на одиторана компанията	0 - ако не е налична такава информация 1 - ако е налична такава информация
26. Ниво на репутацията и известността на одиторската фирма	0 - ако не е налична такава информация 1 - ако е налична такава информация
27. Политика при замяна на одитора	0 - ако не е налична такава информация 1 - ако е налична такава информация
28. Размер на възнаграждението, заплатено на одитора за неговите услуги	0 - ако не е налична такава информация 1 - ако е налична такава информация
29. Информация за извършени от одитора неаудиторски услуги	0 - ако не е налична такава информация 1 - ако е налична такава информация
30. Възнаграждение, изплатено на одитора за неаудиторските услуги	0 - ако не е налична такава информация 1 - ако е налична такава информация
31. Наличие на официален сайт с безплатен достъп	0 - ако не е наличен такъв сайт 1 - ако е наличен такъв сайт
32. Информация за максимално допустимия размер на разходите за управление на дружеството	0 - ако не е налична такава информация 1 - ако е налична такава информация
33. Сума или метод за определяне на възнагражденията на членовете на Съвета на директорите	0 - ако не е налична такава информация 0,5 – само ако е упомената сума общо за ръководния състав 1 - ако е налична такава информация поотделно за всяко лице, член на Съвета на директорите

<i>Критерии (факторни величини)</i>	<i>Ранжиране на критериите</i>
34. Информация за големи сделки	<i>0 - ако не е налична такава информация 1 - ако е налична такава информация</i>
35. Информация за използването на средства за нова емисия ценни книжа	<i>0 - ако не е налична такава информация 1 - ако е налична такава информация</i>
36. Информация за анализ на постигнати резултати и прогнози на такива резултати	<i>0 - ако не е налична такава информация 1 - ако е налична такава информация</i>
37. Информация за вземания или задължения които се оспорват в съда и засягат поне 10% от СК	<i>0 - ако не е налична такава информация 1 - ако е налична такава информация</i>

Таблица 4. Коефициент и среден коефициент на прозрачност по сектори

Сектор	2013	2014	2015	2016	2017	Общо за сектора
Химическа промишленост	0,695	0,681	0,527	0,682	0,639	0,647
Машиностроене	0,676	0,647	0,721	0,706	0,748	0,700
Метали	0,632	0,632	0,551	0,648	0,647	0,622
Електроника	0,798	0,691	0,711	0,722	0,771	0,739
Хранително-вкусова промишленост	0,68	0,688	0,728	0,687	0,67	0,691
Фармацевтична промишленост	0,676	0,654	0,724	0,669	0,718	0,688
Селско, горско и ловно стопанство	0,664	0,662	0,624	0,625	0,689	0,653
Парфюмерия и козметика	0,618	0,676	0,632	0,616	0,628	0,634
Тютюнева промишленост	0,735	0,676	0,654	0,733	0,721	0,704
Холдинги-финансов сектор	0,668	0,662	0,644	0,652	0,642	0,654
Кредитни институции-	0,75	0,765	0,75	0,75	0,75	0,753

Сектор	2013	2014	2015	2016	2017	Общо за сектора
финансов сектор						
Курорти	0,662	0,662	0,665	0,672	0,722	0,677
Други сектори	0,706	0,706	0,682	0,687	0,706	0,697

Общият резултат за петте изследвани години показва, че с най-висока прозрачност на информация в годишните отчети са дружествата от финансовия сектор, по-конкретно кредитните институции - с число 0,753. Най-ниска е отчетената прозрачност на информацията в сектор Метали - с резултат 0,621. По години резултативните величини изобразяват следната картина:

- За 2013 г. най-висок е отчетен резултатът за сектор Електроника - кредитни институции, следван от сектори Кредитни институции-финансов сектор и Тютюнева промишленост. Най-ниско е абсолютното число за сектор Парфюмерия и козметика с коефициент 0,618.

- За 2014 г. класацията се води от Кредитните институции, следвани от сектор Електроника и Други сектори. С относително нисък резултат са дружествата в отрасъл Метали.

- За 2015 г. първенци са компаниите в сектор Машиностроене и Финансовия сектор – кредитни институции, на дъното на класацията са фирмите в Химическа промишленост.

- За 2016 г. резултатите са почти еднакви с тези от предходния отчетен период – на първо място сектор Кредитни институции, следвани от компании в Тютюневата промишленост. Отново с най-нисък резултат са предприятията в Парфюмерия и козметика.

- За 2017 г. данните не бележат никаква промяна спрямо предходната година.

Най-значително отклонение се наблюдава при критерий 32 „Информация за максимално допустимия размер на разходите за управление на дружеството“. Достигнато е максимално отклонение единица, което означава, че нито една компания не оповестява информация за този вид разходи. Дружествата предпочитат да се ограничат при предоставяне на публични данни, като един от мотивите е да не бъдат в полза на конкурентни предприятия.

Критерий 26 „Ниво на репутацията и известността на одиторската фирма“ е също с висока степен на отклонение. Само една

единствена компания предоставя детайлна информация за това какъв е одиторът, дали е водеща компания в своя бранш, конкретен сайт, на който този одитор публикува докладите си за прозрачност.

Критерий 27 „Политика при замяна на одитора“ е значително пренебрегван от дружествата. Едва 9% от изследваните дружества са оповестили в протоколите си от ОСА каква може да бъде евентуалната причина при ротация на одитора.

Отклонението на критерий 15 „Информация за това бил ли е извършен преглед от одитор на междинната отчетност“ е вследствие липсата на данни от 85% от фирмите.

На следващо място е *размерът на възнаграждението, платено на одитора*. Някои от компаниите директно го оповестяват в счетоводната си политика, други индиректно го посочват при детайлизиране на разходите за външни услуги. А голяма част пропускат тази информация.

Извършените от одитора неаудиторски услуги и възнаграждението за тях (2-та критерия са с еднакво отклонение) е също неогласявана информация. Единствено 5 компании изрично упоменават, че не са получавали такива услуги от одитори.

Относно детайлната прогноза за приходите се установява, че се оповестява непълна информация – прогнозата е предвиждана за бъдещи промени в дейността, навлизането в нови пазарни ниши и не включва предполагаеми числови величини. В този случай не може да се счита, че прогнозата е детайлна. Като относително тегло 44% от съвкупността предоставя данни по този критерий, а само 7% са публикували предвиждана дейност, отразена с числа.

Относно критерий 36 „Информация за анализ на постигнати резултати и прогнози на такива резултати“ се установява следното: 28% от цялата съвкупност от дружества предоставят непълна информация, обикновено отразена в едно изречение; 17% - детайлно анализират и съпоставят план-отчет относно приходи и краен финансов резултат; 55% не дават никаква информация.

При изследването на Структурата на собствеността на същите компании (в които нашата компания е миноритарен собственик) се установява, че 49% от публичните компании не притежават малцинствено участие нито в български, нито в чуждестранни дружества. Останалите 51% са инвестирали в капитал на друга компания, който е с относителен дял до 20%. Не се предоставят данни за структура на компанията, в която е инвестирано.

Прогноза за приходите от основната дейност е предоставена от 37% от фирмите, но не е изчерпателна, 33% са публикували пълна прогноза, а останалите 30% не са счели за необходимо да оповестят такава.

Сегментният анализ (по основни видове дейности) е добре разработен в счетоводната политика на кредитните институции. Общо 12 компании са предоставили изчерпателна информация. 44% от изследваната съвкупност оповестява непълна информация, а останалите 12% не анализират своите сегменти.

Относно сумата или метода за определяне на възнагражденията на членовете на директорите се наблюдава тенденция все повече предприятия да дават данни за това. Голям относителен дял от компаниите оповестяват своята политика за определяне на възнагражденията. Печелят повече доверие онези от тях, които директно дават данни за всяко лице, член на управителния или надзорен съвет. След преглед на индивидуалните сайтовете и отчетите, публикувани на сайта на БФБ, се откроява следната картина:

- 16 компании публикуват детайлни данни на конкретните размери възнаграждения по лица;
- 7 компании оповестяват общата изплатена сума за възнаграждения и бонуси;
- Останалите 2 компании, или близо 17% от извадката, не дават никаква информация.

Значително по-добра е картината относно *подробната структура на приходите*. Такава информация обикновено се представя при описанието на възприетата счетоводна политика. При този критерий се наблюдава по-нисък размер на отклонението от единица, а именно 0,277778. Тъй като разходите по икономически елементи са представени в отчета за приходи и разходи, то детайлната структура предполага по конкретна информация - например за видовете разходи по материали, за видовете външни услуги и т.н. Всички наблюдаеми единици обявяват данни по този критерий, като те се подразделят на:

- Компании, предоставящи изчерпателна информация – 44%;
- Компании, детайлизиращи разходите само по определени икономически елементи или детайлизиращи разходите само за един сегмент – 56%.

Информацията за използване на средства от нова емисия ценни книжа е изискуема по закон. Това е една от причините тя да бъде оповестявана. В този случай институциите директно отразяват в годишния си доклад за дейността, че нямат нова емисия ценни книжа и

няма как да предоставят информация за средства или в своите проспекти определят как ще бъдат разходвани средствата. Наблюдава се висок относителен дял на публичните дружества, които публикуват тези данни - около 70%.

Критерии с номера 12 и 31 са с еднакъв размер на отклонението. Счита се, че е предоставена изчерпателна информация за сделките със свързани лица, когато е оповестена конкретната сделка (напр. предоставен лихвен заем), наименованието на свързаното лице, матурирестът на заема, размерът на лихвения процент и остатъкът по дълга. Оказва се, че:

- 70,3% от компаниите съвестно са публикували в отчетите цялостна информация за този тип сделки;
- 22,2% са посочили само общи суми по лица (например дъщерни предприятия, членове на управителни съвети и др.) без други допълнителни данни;
- 7,5% не са публикували никаква информация.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Прозрачността на финансовите отчети на публичните дружества е необходимо условие за вземането на полезни решения от заинтересованите потребители. Предоставянето на своевременно, изчерпателна и разбираема информация за издателите на ценни книжа изгражда стабилно доверие у инвеститорите и дава възможност да се анализират и оценят икономическите резултати и активите на тези издатели. Това подобрява защитата на инвеститорите и ефикасността на пазара.

Прозрачната информация трябва да отговаря на определени критерии от гледна точка на качество, съдържание, актуалност и достъпност.

Чрез настоящата студия се дава възможност да се определи доколко са прозрачни годишните финансови отчети на публичните компании. Установява се, че 7% от компаниите са с „висока“ прозрачност на информацията, а останалите предприятия се ранжират със „значителна“ прозрачност.

От извършения анализ за прозрачността на информацията могат да бъдат направени следните по-значими изводи и препоръки:

- Липсва компания, на която да бъде отредено „първото място“, т.е. такава, която да бъде определена като „напълно прозрачна“. Нито едно дружество не получава коефициент 1.

- От изключително значение е секторът, в който развива дейност съответното дружество. В отраслите, в които са наложени по-строги изисквания за оповестяване и е изискуема определена по структура и обем информация, се наблюдава по-висока степен на разкриваемост.

- Компаниите, чиито одиторски доклади са без модификации, се ранжират с по-висок коефициент на прозрачност, което още веднъж потвърждава значимостта на одиторската професия.

ЛИТЕРАТУРА

1. Ималова, Д., Г. Баташки, Р. Маринова, В. Вечевс. Счетоводно - информационно осигуряване управлението на привлеченния капитал в търговските банки. Електронно списание „Диалог” бр. 5, 2009.

2. Вестник Капитал, приложение Капитал DAYLY – Специално приложение, най-добрите компании на борсата в България 30.04.2014, www.capital.bg

3. Колев, Н. Управленска отчетност. Бургас, 2011.

4. Колев, Н. Опит в проектирането на производствена система за калкулиране на себестойност на единица продукт или услуга. Годишник на БСУ, бр. 12/2013.

5. Комисия за защита на потребителите. Вътрешни правила за достъп до обществена информация. Интернет ресурс : http://www.kzp.bg/download.php?mode=fileDownload&p_attached_file_id=5214.

6. Комитет по МСС. МСФО, издателство Кабри, 2009.

7. Конвенция 108 на Съвета на Европа, Интернет-ресурс: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/PDF/?uri=CELEX:32001R0045&qid=1399315368158&from=EN>

8. Кряжева, М.Ф. Качество информационного въздействия. Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції, част I, 2005.

9. Меразчиев, В. Съвременни теоретико-методологични проблеми на счетоводството в банките на Република България. Дисертация за присъждане на научна степен доктор на икономическите науки.

10. Миланова, Е. Новата философия на Базел III. Диалог, бр. 1 / 2012.

11. МОС 701, Интернет-ресурс: <http://balans.bg/155-mos-701-modifikacii-v-doklada-na-nezavisimija-oditor/>.
12. Наредба 2 от 17.09.2003 за проспектите при публично предлагане и допускане до търговия на регулиран пазар на ценни книжа и за разкриването на информация от публичните дружества и другите емитенти на ценни книжа, посл. изм. ДВ бр. 37/2008.
13. Омарханова, Ж. К. Информация с ограниченным доступом (нераскрытая информация): тайна, конфиденциальная информация – их правовая природа и соотношение. Евразийский национальный университет имени Л. Н. Гумилева. Интернет-ресурс: <http://repository.enu.kz/bitstream/handle/123456789/5615/taina.pdf/>.
14. Пенева, Ю. Информационни системи.София, Изд. на НБУ, 2014.
15. Barth, M., Schipper, K. Financial Reporting Transparency. Journal of Accounting, Auditing & Finance April 2008 vol. 23 no. 2, p. 173.
16. Bureau van Dijk: www.bvdep.com
17. Basle Committee on Banking Supervision, Basel II: International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards: a Revised Framework, Bank for International Settlement, June 2004.
18. Credit-rating agency - http://www.credit-rating.ua/img/st_img/Methodology/12.07.2011/rku_method.pdf/.
19. Cormier, D., Ledoux, M., Magnan, M .The use of Web sites as a disclosure platform for corporate performance. International Journal of Accounting Information Systems 10 (2009) 1.

Интернет-страници на изследваните предприятия

20. <http://www.ogep-bg.com/bg/home.html>
21. <http://www.monbat.com/bg/>
22. <http://www.ms-hydraulic.com/?l=bg>
23. <http://alcomet.bg/>
24. <http://sparkygroup.com/bg/factories/sparky-eltos-ad.html>
25. <http://www.elhim-iskra.com/>
26. <http://www.agriabg.com/>
27. <http://www.todoroff-wines.com/>
28. <http://www.sopharma.bg/>
29. <http://www.etropal.eu/>
30. <http://www.varnaplod.bg/>
31. <http://www.svnikolovo.com/>
32. <http://lavena.bg/bg/>
33. <http://www.aroma.bg/>

34. <http://www.bulgartabac.bg/bg/>
35. <http://www.hika-bg.com/>
36. <http://www.sphold.com/>
37. <http://synergon.bg/>
38. <http://www.holdingvarna.com/>
39. <http://www.erhold.bg/>
40. <http://www.eurohold.bg/>
41. <http://www.goldensands-bg.com/bg/pages/36>
42. <http://www.sunnybeachbg.net/>
43. <http://www.fibank.bg/>
44. <http://www.teximbank.bg/all/>
45. <http://www.ibg.bg/>